

Landbruksplan for Bardu kommune

Del I

Medlemmer i plankomiteen:

Vilhelm Kjelsvik (V) leder
Liv Bruhaug (Sp) nestleder
Anne Kristin Sagmo (Ap)
Stig Køhl
Rune Håkstad

Varamedlemmer:

Brynhild Forseth
Jan Kato Utby
Bjarne Kollstrøm (H)
Hans Helge Høyland

Faglaga i kommunen innenfor næringen har valgt 2 medlemmer m/varamedlemmer

Medlemmer:

Geir Haugland (Bondelaget)
Kristian Nerum (Skogeierlaget)

Varamedlemmer:

Bjørnar Brandmo (Sauealslaget)
Merete Krey (Bondelaget)
Ingvild Sekse (Bondelaget)

Avdeling landbruk er sekretariat:

Ingeborg Nygaard, Reidun Haukenes

INNHALDSFORTEGNELSE- DEL I

1. STATUSBESKRIVELSE	3
1.1 AREALRESSURSENE I BARDU KOMMUNE	3
1.1.1 OVERSIKT OVER AREALRESSURSENE I BARDU KOMMUNE	3
1.1.2 DYRKBART AREAL	3
1.1.3 PRODUKTIVT SKOGSAREAL	3
1.1.4 UTMARKSRESSURSENE	4
1.2 AREALBRUKEN	6
1.2.1 JORDBRUKSAREAL I DRIFT	6
1.2.2 AREALSTØRRELSE PR. BRUK	7
1.2.3 LEIEJORD	8
1.3 SYSSELSETTING	8
1.3.1 TOTALT ANTALL ÅRSVERK I LANDBRUKET I BARDU KOMMUNE	8
1.4 REKRUTTERING	9
1.5 PRIMÆRPRODUKSJON	9
1.5.1 EGENPRODUKSJON, JORDBRUK	9
1.5.2 EGENPRODUKSJON, SKOGBRUK	10
1.5.2.1 SKOGAVGIFT	11
1.5.3 TILFØRTE OFFENTLIGE VIRKEMIDLER, JORDBRUK OG SKOGBRUK	11
1.6 BOSETTING	11
2. HOVEDMÅL FOR LANDBRUKET I BARDU	12
2. 1 OVERORDNA NASJONALE MÅL	12
2. 2 REGIONALE MÅL	12
2.3 BARDU KOMMUNES OVERORDNA MÅL FOR LANDBRUKET	12
3. TEMA	13
3.1 GENERELLE UTVIKLINGSTREKK I LANDBRUKET I TROMS:	13
3.1.1 INTERNASJONALE RAMMER	14
3.1.2 NASJONALE RAMMER	14
3.2 UTGANGSPUNKT I DAG	14
3.3 OPPGAVER OG UTFORDRINGER I BARDU KOMMUNE	14
3.4 TEMA SOM SKAL BEHANDLES I LANDBRUKSPLANEN	15
4. TEMA - UTFORDRINGER OG MÅL	16
4.1 JORDVERN OG EGNETHET- BOSETTING OG EIENDOMSSTRUKTUR	16
4.2 SKOGBRUKET	17
4.3 TRADISJONELL PRODUKSJON I JORDBRUKET	18
4.4 KULTURLANDSKAPET	21
4.5 REKRUTTERING	23
4.6 LANDBRUKSBASERTE TILLEGGSNÆRINGER	24

1. STATUSBESKRIVELSE

1.1 Arealressursene i Bardu kommune

1.1.1 Oversikt over arealressursene i Bardu kommune

Tallene er hentet fra Jordregisterets arealoppgave (1982), og lister opp de ulike markslag landarealet deles opp i. Ikke alt areal i kommunen er med i jordregisteret, bl. a er utelatt tettsted, enkelte avsidesliggende områder og høyfjell.

Tabell 1: Arealoversikt for Bardu kommune (Jordregisteret 1982).

Produktiv skog:	238.914 dekar
Anna skogkledt areal:	163.637 dekar
Fulldyrka jord i alt:	14.441 dekar
Overflatedyrka mark og gjødsla beite:	2.677 dekar
<u>Myr, jorddekt fastmark, fjell i dagen o.l.:</u>	<u>152.130 dekar</u>
Sum	571.799 dekar

1.1.2 Dyrkbart areal

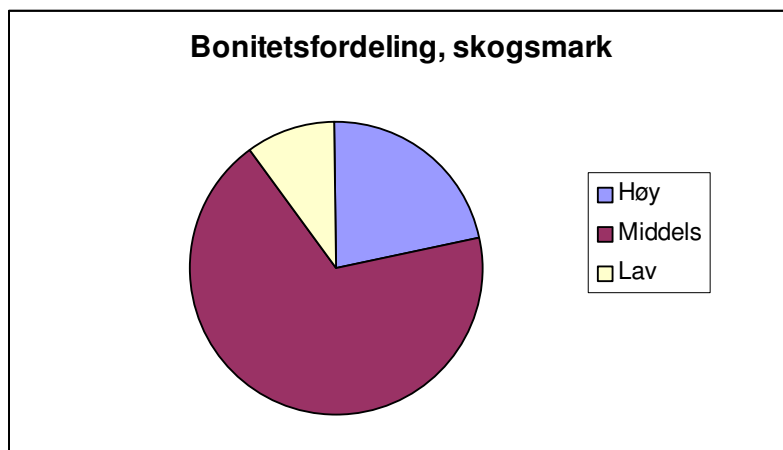
Svært mye av arealet i kommunen er dyrkbart, dvs. egner seg for oppdyrking. Dette sier noe om potensialet for videre utbygging av landbruket, samt kvaliteten på den jorda som er her.

Tabell 2: Areal som kan dyrkes (Jordregisteret 1982).

Dyrkingsjord på særs høg og høy bonitet skogsmark:	773 dekar
Dyrkingsjord på myr:	16.215 dekar
Dyrkingsjord på overflatedyrka mark og gjødsla beite	976 dekar
Dyrkingsjord på annen skogsmark, åpen fastmark	
<u>og mark som må planeres før nydyrking</u>	<u>76.352 dekar</u>
Sum	94.276 dekar

1.1.3 Produktivt skogsareal

I tillegg til registrert produktivt skogareal på 238 914 daa, er ca 50 000 daa ikke registrert. Dette gjelder blant annet avsidesliggende områder som ikke er dekket av Økonomisk kartverk. Av det produktive skogarealet er ca 200 000 daa økonomisk drivbart, og dette arealet har følgende fordeling: 26 000 daa naturlig barskog, 149 000 daa lauvskog og 25 000 daa kulturskog, dvs. skogbruk basert på planting eller såing.

Figur 1: Bonitetsfordeling på produktiv skogsmark i kommunen.

Størstedelen av skogsmarka står på middels bonitet, men mange av dalsidene i kommunen har frodig vegetasjon og er svært godt egnet for skogproduksjon.

Tabell 3: Stående kubikkmasse og årlig tilvekst i skogen i Bardu.

	Stående kubikkmasse	Tilvekst
Furu	100.000 m ³	3.500 m ³
Gran	25.000 m ³	2.000 m ³
Lauv	880.000 m ³	20.000 m ³
Totalt	1.005.000 m³	25.500 m³

Årlig tilvekst i skogen i kommunen er drøyt 25.500 m³, og det er betydelig mer enn årlig avvirkning (ca 18.000 m³ i 2003). I tillegg står en stor andel av stående kubikkmasse i hogstmoden skog, og ved å ta ut hogstmoden skog vil ung skog slippe til og tilveksten vil øke ytterligere. Det er dermed rom for økt avvirkning i kommunen.

1.1.4 Utmarksressursene

1.1.4.1 Elgjakt i Bardu

Tabell 4: Fellingstillatelser og fellingsresultat Bardu siste 10 år (Viltnemndas statistikker).

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Tildelt	216	300	231	130	119	160	150	176	173	175
Felt elg	201	256	196	104	112	144	144	166	168	161
Felling %	93,1	85,3	84,8	80	94,1	90	96	94,3	97,1	92

Elgjakta i kommunen er viktig for kommunens grunneiere, både økonomisk i form av kjøttverdi og selve jaktoplevelsen.

1.1.4.2 Bruk av utmarka til beite

Utmarka i Bardu har unike ressurser i form av beite for sau, geit og storfe, og det ble i 2003 sluppet flere sau på beite enn noen gang før, (se tabell 5).

Å ha tilgang til utmarka for beitebrukerne er en av de viktigste bærebjelkene, spesielt for saueholdet.

Tap av dyr på beite som følge av rovdyr er et stort problem i kommunen. Det registreres tap av sau og lam til både ørn, gaupe, jerv og bjørn nesten årlig, men selv om Bardu ligger innenfor kjerneområde for bjørn er det ikke bjørn som står for de største tapene.

Tabell 5: Utviklinga de siste 10 åra (tall fra Organisert beitebruk).

År	Sluppet på beite			Tapt på beite i %		
	Sau	Lam	Totalt	Sau	Lam	Snitt
1994	1.206	1.818	3.024	3,81	16,72	11,57
1995	1.255	1.816	3.071	5,34	17,79	12,70
1996	1.205	1.815	3.020	5,15	22,59	15,63
1997	1.200	1.788	2.988	5,83	18,06	13,15
1998	1.315	1.673	2.988	6,24	21,46	17,76
1999	1.133	1.744	2.877	6,00	19,38	14,11
2000	1.223	1.757	2.980	6,54	29,6	20,13
2001	1.313	1.810	3.123	3,50	21,88	14,15
2002	1.299	1.835	3.134	2,77	17,06	11,14
2003	1.402	2.225	3.627	3,28	16,36	11,30

1.1.4.3 Reindrift

Bardu kommune ligger innenfor Troms reinbeiteområde. Det er to norske reinbeitedistrikt som har beiterett i kommunen, Gielas og Hjertind/Altevatn reinbeitedistrikter.

Tabell 6: Reinbeitedistrikt i Bardu kommune. Tall fra www.reindrif.no og Sveinung Rundberg (pers.medd.).

Reinbeitedistrikt	Areal km ²	Reintall	Antall driftsenheter
Gielas	1.700	1053	5
Hjertind/Altevatn	3.210	1557	8

Gielas har helårs beiterett i Bardu, mens Hjertind/Altevatn har beiterett i Bardu kommune mellom 15.oktober og 15.april.

Det er også to svenske samebyer som har beiterett på sommerbeite i kommunen, Talma og Saarivuoma samebyer, og de har henholdsvis ca 9.000 dyr og ca 6.000 dyr. De svenske samebyene kan bruke de norske områdene mellom 01.mai og 14.september.

1.1.4.4 Utmark for øvrig

De store utmarksarealene i Bardu består i hovedsak av høyfjell, og størstedelen av fjellområdene eies av Statskog SF. Dette er populære jaktområder for jegere fra hele landet. Det finnes ikke oppgaver over felt småvilt i kommunen, men det tas ut et betydelig jaktutbytte hvert år.

Det er 4 grunneierlag i kommunen; Bardu Grunneierlag, Salangsdalen Grunneier- og utmarkslag, Østerdalen Utmarkslag og Nedre Bardu Grunneierlag.

1.2 Arealbruken

Bardu er en relativt stor skog- og jordbrukskommune i forhold til andre kommuner i fylket.

1.2.1 Jordbruksareal i drift

Tabell 7: Jordbruksareal i drift fordelt på produksjon per 01.01 1998 og 2003 (tall hentet fra søknadene om produksjonstilskudd).

	1998	2003
Overflatedyrka	49 dekar	49 dekar
Innmarksbeite	412 dekar	240 dekar
Antall dekar fulldyrket	12.596 dekar	12.587 dekar
herav:		
Grovfôr for salg	417 dekar	298 dekar
Poteter	128 dekar	232 dekar
Jordbær	15 dekar	10 dekar
Økologisk drift:		
Godkjent areal	260 dekar	220 dekar
Karensareal		36 dekar
Jordbruksareal totalt	13.057 dekar	12.876 dekar

Om vi sammenligner med tallene fra Jordregisteret fra 1982 ser vi at det har vært en nedgang, spesielt i fulldyrka mark. Hovedårsaken er nedgang i antall bruk, og i enkelte dalfører ligger

det dermed i en del jord brakk. De brukene som er igjen er større og det har og vært en del nydyrking, slik at jorda som i dag dyrkes nok er mer egnet og tilpassa dagens krav til effektiv drift.

1.2.2 Arealstørrelse pr. bruk

Det er i dag 344 landbrukseiendommer i kommunen.

Tab 8: Landbrukseiendommer i kommunen fordelt på jordbruksareal. (fra Statens landbruksforvaltning's Landbruksregister 2004 (SLF)).

Størrelse	Eiendommer i alt	Jordbruksareal i alt	Produktiv skogsareal
0-4 dekar	46	23 dekar	34.881 dekar
5-19 dekar	47	619 dekar	20.251 dekar
20-49 dekar	99	3.382 dekar	70.455 dekar
50- 99 dekar	103	7.316 dekar	79.180 dekar
100-199 dekar	42	5.751 dekar	42.989 dekar
200- 299 dekar	7	1.622 dekar	9.353 dekar
Totalt	344	18.713 dekar	257.109 dekar

Tab 9: Landbrukseiendommer i kommunen fordelt på skogareal (SLF 2004).

Størrelse	Eiendommer i alt	Jordbruksareal i alt	Produktiv skogsareal
Mindre en 10 dekar	10	179 dekar	8 dekar
10- 99 dekar	43	1.021 dekar	2.242 dekar
100- 249 dekar	44	1.754 dekar	7.863 dekar
250- 499 dekar	65	2.974 dekar	24.176 dekar
500- 999 dekar	95	6.598 dekar	66.252 dekar
1.000- 1.999 dekar	66	4.527 dekar	86.322 dekar
2.000- 4.999 dekar	19	1.660 dekar	48.946 dekar
5.000- 9.999 dekar	1		5.000 dekar
10.000- 19.999 dekar	1		16.300 dekar
Totalt	344	18.713 dekar	257.109 dekar

1.2.3 Leiejord

Tabell 10: Areal som dyrkes og det areal som leies for dyrking (fra søknadene om produksjonstilskudd 2003).

	Eid	Leid	% leiejord
Storfe	4.918	4.946	50,14
Geit	79	66	45,5
Sau	1.348	993	42,4
Planteproduksjon	374	152	28,9

I gjennomsnitt utgjør leiejorda 47,8 %. Gjennomsnittlig leiepris er kr 60,-/ dekar/år, noe som er tilsvarende landsgjennomsnittet.

1.3 Sysselsetting

Det er 57 registrerte bruk som søker produksjonstilskudd (per 01.01.05). Derav 29 kumelkprodusenter med 3.225.110 liter kvote. Kvoteene varierer fra 82.000- 226.000 liter, middelkvoten er 111.210 liter. Vi har en geitmelkprodusent med 58.000 liter kvote. I tillegg er det 3 rene storfekjøttprodusenter.

Store beiteressurser utnyttes av 16 sauebruk. Det er 4 store potetprodusenter i kommunen, 3 grovfôrprodusenter og 1 grønnsaks-/ bærprodusent.

1.3.1 Totalt antall årsverk i landbruket i Bardu kommune

I jordbruket er det om lag 80 årsverk og antall personer som jobber i næringa er omlag 110. Det er 15-20 årsverk som er tilknytt skogbruket.

I tillegg kommer landbruksforvaltningen i kommunen som har 4 ansatte. I tillegg til kommunalt ansatte er mange engasjert i veiledningstjenesten, distribusjon og foredling av råvarene. Hvert gårdsbruk er dermed med på å sysselsette 3-4 ansatte.

1.4 Rekruttering

Bøndene i Bardu er kjent for å være dyktige, positive og fremtidsrettet, noe som har gitt utslag i en relativt god rekruttering til landbruket. Gjennomsnittsalderen blant bøndene i Bardu var i 2003 46 år, i Nord- Norge var den per 2001 47 år.

Tabell 11: Aldersfordeling blant gårdbrukere 2003 (fra søknad om produksjonstilskudd).

Aldersgruppe	Antall	%
20-40 år	17	29,3
40-50 år	17	29,3
50-60 år	20	34,5
60-70 år	4	6,9
Sum	58	100

1.5 Primærproduksjon

1.5.1 Egenproduksjon, jordbruk

Hovednæringen i jordbruket er volumproduksjon av melk og storfe- og sauekjøtt.

Tabell 12: Antall dyr i produksjon i Bardu kommune (fra søknad om produksjonstilskudd).

	2004	1999	1994	1989
Melkekyr	470	500	548	502
Melkegeit	91	66	78	159
Vinterfôra sau	1.551	1.203	1.256	1.218
Ammekyr	55	12	9	0
Verpehøns	1.327	1.392	2.933	2.361

Melkeproduksjon er den største produksjonen innen jordbruket i kommunen med 29 bruk representert. Gjennomsnittlig kumelkkvote er 111 tonn, mot et landsgjennomsnitt på 85 tonn. Produsentene har kjøpt over 200 tonn melkekvote eksternt de siste årene, og det er fortsatt etterspørsel etter kvote i Bardu. Dette er positivt med tanke på at det i de fleste kommuner er en nedgang i kvotemengde. Mye av årsaken til den solide melkeproduksjonen er kommunens aktive satsing og økonomisk støtte som er gitt til nydyrking, bruksutbygging og kjøp av melkekvote. Bøndene er også dyktige i sine respektive produksjoner. Noe av årsaken skyldes at det har vært arrangert kurs for kompetanseheving blant bøndene de siste 15 åra. Kursene har ført til et høyt kunnskapsnivå og bidratt til å bedre samholdet.

De 16 sauebrukene hadde i følge tall fra Organisert beitebruk i 2003 1.551 vinterfôra sau der 3.627 dyr ble sluppet på beite. Ikke noe år tidligere har det blitt sluppet så mange sau og lam på beite i Bardu kommune. Bardus sauebruk har flere viktige funksjoner. For det første leverer de kjøtt og ull til samfunnsformål av bra kvalitet og mengde. Videre har sau sluppet på beite en suveren egenskap til å pleie og opprettholde kulturlandskapet.

Interessen for ammekyr og storfekjøttproduksjon er også økende og i 2004 er det 5 produsenter som kun satser på storfekjøttproduksjon. Storfe er viktig for bevaring av beite- og kulturlandskapet og det er viktig at de gode beiteressursene blir utnyttet.

Nedenfor er en oppstilling av total produksjon i jordbruket i Bardu kommune i 2003.

Tabell 13: Total produksjon, jordbruk, i Bardu i 2003 (erfaringstall, pers.medd)

Ku- og geitmelk	kr 14.235.000
Lam- og sauslakt	kr 1.520.000
Storfeslakt	kr 4.200.000
Ull	kr 280.000
Grønt	kr 1.200.000
<u>Salg av fôr</u>	<u>kr 525.000</u>
Total	kr 21.960.000

1.5.2 Egenproduksjon, skogbruk

Nedenfor er en oppstilling av total omsetning i skogbruket i Bardu kommune i 2003.

Kvantum for bruk av brensel er hentet fra Fylkesmannens vedundersøkelse (Norsk Gallup 2003), og pris er hentet fra Norsk Ved (2 - 2002) sine priser på favneved. Mye av veden selges i sekk, og verdien er da større.

Tabell 14: Total produksjon, skogbruk, i Bardu i 2003. Fra fylkesmannens vedundersøkelse (Norsk Gallup 2003), Norsk Ved (2 - 2002) og Skogeierforeninga Nord (S.N.).

	Kvantum	Verdi
Bruk av ved til brensel i Bardu (privat)	5.500 m ³	kr 3.600.000
Salg av ved ut av kommunen (privat)	4.000 m ³	kr 2.670.000
Innmeldt, massevirke gran (S.N.)	67 m ³	kr 12.730
massevirke furu (S.N.)	139 m ³	kr 26.410
industrivirke (S.N.)	2.360 m ³	kr 506.220
brenselstflis	2.178 m ³	kr 326.700
ved (S.N.)	2.158 m ³	kr 556.764
Totalt	16.402 m³	kr 7.698.824

1.5.2.1 Skogavgift

Skogeierne i Bardu har pr. 31.12.04 inntående kr. 74.622,67 på kommunens skogavgiftskonto.

1.5.3 Tilførte offentlige virkemidler, jordbruk og skogbruk

Det tilføres en god del offentlige virkemidler til landbruket. Og i 2003 ble det tilført omlag 13 millioner til landbruket i Bardu fordelt slik:

Tabell 15: Offentlige tilskudd til landbruket i Bardu 2003

Diverse produksjonstilskudd	kr	9.800 000
Avløserordningen	kr	1.700.000
BU- tilskudd	kr	380.000
Kulturlandskapstilskudd	kr	500.000
Kommunale tilskudd	kr	380.000
Tilskudd skogkultur	kr	0
Tilskudd skogsbilveier	kr	280.000
Totalt	kr	13.040.000

Tilskudd til skogkultur ble i 2003 fjernet fra statsbudsjettet, og derfor er tilskuddet til skogkultur i 2003 kr 0,-. De siste 10 årene har det derimot blitt tilført kommunen tilsammen nærmere 5 millioner kroner til skogkulturarbeid.

1.6 Bosetting

Det er få landbrukseiendommer som legges ut for salg. De fleste gårdene blir i slekta, og det er vanskelig for utenforstående å få kjøpt en eiendom i kommunen. Interessen er absolutt til stede.

Tabell 16: Antall eiendommer og bosettinga på disse i de ulike områdene i kommunen (tall per 2004)

Område	Antall eiendommer	Eier bosatt på eiendommen	Eier ikke bosatt på eiendommen (men i kommunen)	% ubebodde landbrukseiendommer
Nedre Bardu	102	72	30 (6)	29,40
Øvre Bardu	111	76	35 (17)	31,52
Salangsdalen/ Kobberyggen	89	52	37 (11)	41,57
Setermoen	11	10	1 (0)	0,1
Totalt kommunen	313	210	103 (34)	32,9

Det er fradelt endel tomter, og i 2003 ble det godkjent fradelt i LNF- område 6 tomter til boligformål i kommunen.

2. HOVEDMÅL FOR LANDBRUKET I BARDU

2.1 Overordna nasjonale mål

Landbruket skal i tråd med samfunnets behov:

- produsere helsemessig trygg mat av høy kvalitet med bakgrunn i forbrukernes preferanser
- produsere andre varer og tjenester med utgangspunkt i næringens samlede ressurser
- produsere fellesgoder som livskraftige bygder, et bredt spekter av miljø- og kulturgoder, og en langsiktig matforsyning

Kilde; St. meld. nr. 19 (1999- 2000)

2.2 Regionale mål

- Utvikle et markedstilpasset landbruk i Troms som kan utnytte de fortrinn vi har i nord. Dette innebærer tilrettelegging for utvikling av så vel tradisjonelt landbruk som småskaladrift.
- Utvikle en arealpolitikk som sikrer langsiktige drivverdige enheter.
- Fokuserer på utfordringer i forbindelse med distribusjon av nisjeprodukter.
- Skogressursene i fylket skal forvaltes med sikte på økt avvirking. Bruk og foredling av lokale skogprodukter skal øke, både til tradisjonell trelast, energi fra skog, samt nye bruksområder.
- Sørreisa skal ha en sentral rolle som senter for treindustri.
- Ta vare på reindriftsinteressene gjennom sikring av areal- og beitegrunnlag.

Kilde: Fylkesplanen 2004- 2007 Kompetansesamfunnet Troms.

2.3 Bardu kommunes overordna mål for landbruket

Bardu kommune er en jord- og skogbrukskommune, og kommunen vil at landbruket også i fremtida skal være ei sterk næring og således være en del av kommunens identitet.

Landbruket skal være aktivt og bidra til langsiktig og bærekraftig bruk/drift av arealressursene og kulturlandskapet, samt bidra til å opprettholde de livskraftige bygdene.

3. TEMA

Hovedmålet for mat- og landbruksproduksjonen i Norge er å sikre trygge matvarer og fremme mangfold og forbrukerhensyn. Dette skal skje med grunnlag i et bærekraftig, utviklingsorientert og markedsbasert landbruk, som utnytter potensialet for verdiskaping og som gir levende bygder med høg produksjon av fellesgoder (St- prp.nr 1, 2003- 2004).

3.1 Generelle utviklingstrekk i landbruket i Troms:

- Reduksjon i antall bruk drift
- Fraflytting og urbanisering
- Større gjenværende bruk

I Troms ble antall bruk i drift redusert fra 1.900 til 1.400 i 2003, mens det på landsbasis ble 4.000 færre bruk. Troms står dermed for hele 10 % av nedlagte bruk i Norge dette året. I Bardu ble det lagt ned ett melkeproduksjonsbruk i 2003.

Denne utviklingen krever en ny strategi i landbrukspolitikken.

Regjeringen er i gang med dette arbeidet, og kaller prosjektet **Landbruk pluss**.

Landbruk pluss skal legge til rette for levende bygder med gode og moderne levevilkår. Det er ønskelig at folk skal bosette seg på bygda, noe som i neste omgang vil bidra til at det blir mer attraktivt å bli boende for de som allerede bor der.

Prosjektet skal også gi en forsterka nærings- og eiendomspolitik samt effektivisere norsk landbruk, dvs. markedsretta produksjon av varer og tjenester som svar på forbrukernes etterspørsel.

Norsk jord- og skogbruk står altså ovenfor en betydelig omstilling. Våre rammebetingelser kommer fra nasjonal- og internasjonal politikk. Innenfor disse rammene skal vi bestemme kursen fremover slik at vi best mulig kan utnytte de ressursene vi har og rår over.

3.1.1 Internasjonale rammer

Utviklingen i EU og WTO er med og bestemmer utviklingen i Norge, og vil følgelig ha betydning for den enkelte gårdbruker i Bardu. Disse rammene er utenfor vårt herredømme, men vi må følge med utviklinga for å kunne møte disse utfordringene.

3.1.2 Nasjonale rammer

Landbrukspolitikken og de årlige jordbruksavtalene legger føringer for landbruket i Bardu så vel som landet for øvrig.

Fra 01.01.04 har kommunene fått tildelt vedtaksmyndighet for flere økonomiske virkemidler til landbruket (tilskudd til Spesielle miljøtiltak i landbrukets kulturlandskap og områdetiltak, tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket) samt juridiske virkemidler (vedtaksmyndighet i de fleste saker etter jordloven, skogbruksloven og konsesjonsloven).

Bruken av de økonomiske virkemidlene styres gjennom forskrifter, og tildelingen for Bardu kommune vil være et sted mellom 1 og 1,5 millioner årlig.

3.2 Utgangspunkt i dag

- Økt ansvar til kommunene
- Kommunen skal være en aktiv landbrukspolitisk aktør
- Mulighet for regionalt og lokalt tilpasset politikk

En landbruksplan er et hjelpemiddel for å forvalte de lokale virkemidlene. Det utarbeides rammer og retningslinjer, slik at lokale politikere og saksbehandlere får et styringsverktøy.

3.3 Oppgaver og utfordringer i Bardu kommune

- Utnytte lokale ressurser i kommunen, og slik gi landbruket sterkere og flere bein å stå på.
- Øke forståelsen og kunnskapen om landbruket i lokalsamfunnet generelt.
- Skape dialog mellom produsent og forbruker.
- Skape stolthet ved å være utøver innefor landbruket.
- Utfordringene blir å beholde og videreutvikle levende bygder med gode og moderne levekår.
- Tilrettelegge for utvikling av nye nisjer, bl.a. på områder hvor arealet i dag ligger ledig.

3.4 Tema som skal behandles i Landbruksplanen

Bakgrunnen for valg av tema i landbruksplanen er basert på Landbruksdepartementets mål og prinsipper som beskrevet i Landbruk pluss, erfaringer fra avdeling landbruk og ut fra innspill fra Plankomiteens medlemmer.

Tema	Beskrivelse/ tiltak
<ul style="list-style-type: none">• Jordvern og egnethet- Bosetting og eiendomsstruktur	Klassifisere jord- og skogarealene ut fra egnethet Vurdere betydningen av bosettinga og eiendomsstrukturen ved behandlingen av saker etter jord- konsesjons- og odelslov.
<ul style="list-style-type: none">• Skogbruk	Lage en tiltaksplan for utvikling/ vekst og bedre utnytting av skogressursene, samt lage plan for videre utbygging av skogsveier i kommunen.
<ul style="list-style-type: none">• Produksjon i jordbruket	Se på hvilke produksjoner det ligger godt til rette for ut fra lokale forhold, mulighet for økt satsing og vurdere trusselbildet for de tradisjonelle næringene.
<ul style="list-style-type: none">• Kulturlandskap	Omtale landskap og miljø som er spesielt for Bardu og vurdere behov for skjøtsel eller andre tiltak i en tiltaksplan.
<ul style="list-style-type: none">• Rekruttering	Muligheter og barrierer for å sikre rekruttering til landbruket, og se på behovet for rekruttering for å opprettholde levende og lokale fagmiljø
<ul style="list-style-type: none">• Landbruksbaserte tilleggsnæringer	Se på hvilke ledige ressurser det er i kommunen som kan utnyttes på en bedre måte.

4. TEMA - UTFORDRINGER OG MÅL

4.1 Jordvern og egnethet- bosetting og eiendomsstruktur

Jordressursene er en av de grunnleggende faktorer for biologisk produksjon og mangfold. I Norge er det knapphet på arealer med høy produksjonsevne. Arealene som brukes til jordbruksproduksjon i Troms utgjør bare ca 1,1 % av totalarealet. Dersom et areal først blir nedbygd, vil det ikke kunne tilbakeføres til jordbruksproduksjon, og det er viktig i et langsiktig perspektiv å verne om jordsmonnet som ressurs – uavhengig av om det er dyrka mark eller skog. I tillegg har jordvernet en ren landbrukspolitisk dimensjon knyttet til sikring av næringsgrunnlaget for bonden og jordbruksnæringen.

For å opprettholde en levedyktig jordbruksnæring er det viktig at bøndene får produsere på de arealene med størst potensial for produksjon.

Regjeringen vil at norsk landbruk også framover skal være et miljøvennlig landbruk med en variert bruksstruktur. Landbrukets bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene forutsetter levekraftige driftsenheter og attraktive arbeidsplasser i næringen. Det er derfor viktig å bidra til å styrke driftsgrunnlaget på de brukene som driver aktiv landbruksproduksjon (st. meld. nr 19 (1999- 2000)).

Alle landbrukseiendommer med bolighus har en funksjon knyttet til bosetting i distriktene. På mange landbrukseiendommer leies dyrka mark bort, og eiendommen tjener som bosted.

Det er en del sameier som en følge av at arvinger ikke vil avhende eiendommen til én eier. Dette gir vanskeligheter ved gjennomføring av tiltak som involverer eiere som ikke bor i Bardu.

Dyrka og dyrkbar jord skal disponeres med hensyn til nåværende og framtidige generasjoners behov. Bardu kommune skal en ha et strengt jordvern som legger til rette for en langsiktig og fleksibel arealpolitikk basert på hva arealene er best egnet til. Jordvern må derfor vies stor oppmerksomhet gjennom planprosessene i plan- og bygningsloven. Det skal stilles krav om en effektiv bruk av de arealer som er omdisponert før det omdisponeres nye arealer for utbygging. Det skal samtidig skapes attraktive bosteder på bygdene gjennom en aktiv eiendomspolitikk (jfr. bo- og driveplikt). Det skal jobbes for en hensiktsmessig eiendomsstruktur med tanke på god arrondering og få sameier.

4.2 Skogbruket

- **Skogkultur**

Tilskuddet til skogkultur ble i 2003 fjernet fra statsbudsjettet, og det førte til at aktiviteten på dette området sank til et lavmål. I 2004 har vi igjen fått tilskudd til visse skogkulturtiltak, og vi har sett økt interesse blant kommunens skogeiere for å utføre kvalitetsfremmende tiltak i skogen. Dette sier oss at det er en stor utfordring å motivere skogeierne i kommunen til å investere i skogen selv om det ikke ytes tilskudd. Skal skogen i Bardu bygges opp, må det utføres kvalitetsfremmende tiltak, uavhengig av statens tilskuddspolitik.

Kommunens skogeiere skal være klar over viktigheten av kvalitetsfremmende tiltak i skogen.

- **Skogavgift**

Alle skogeiere er pålagt av myndighetene å avsette skogavgift ved salg av bar- og lauvtrevirke. Det vil si at når en skogeier hugger skog, skal deler av inntekten avsettes i et "skogfond". Pengene følger eiendommen og utbetales når skogeier gjør investeringer som er godkjente for bruk av skogavgift. Skogavgiftssatsen er valgfri, men den må være minst 4 %. Skogavgiftsordningen forvaltes av kommunen ved skogbrukssjefen. Denne ordningen er lite kjent blant kommunens skogeiere, og dette svekker ordningens potensiale.

Skogeiere som avvirker skog skal være klar over skogavgiftsordningen og dens fordeler. Avsetning til skogavgiftskontoen skal bli en innarbeidet rutine.

- **Skogsveger**

Mye av skogarealet i kommunen står i dag utilgjengelig for rasjonell drift, og det vil være en oppgave framover å bygge ut skogsvegnettet, slik at vi får optimal utnytting av skogarealene. Hensiktsmessige skogsvegløsninger krever ofte samarbeid mellom flere skogeier, og å få til dette kan være en utfordring i seg selv.

Kommunen skal ha en oppdatert og realistisk overordnet plan for skogsvegbygging i kommunen.

- **Avvirkning**

Det er stor overvekt av hogstmoden skog i Bardu, og mye av dette står i fare for å råtne på rot. Årlig uttak er mindre enn årlig tilvekst. Svært mye av hogstmoden skog i kommunen egner

seg godt som bioenergivirke. Bioenergipotensialet er stort også til annet enn tradisjonell vedproduksjon.

Årlig uttak skal være tilnærmet lik årlig tilvekst, og på sikt skal sunnhetstilstanden i skogen bli bedre enn i dag.

Det bør etableres langsiktige lokale mottak for biobrensel i tillegg til Varmesentralen i Setermoen Leir og tradisjonell vedproduksjon.

- **Bruk av trevirke**

Skogen gir råstoff som kan videreforedles og brukes lokalt. Det er stor byggeaktivitet i kommunen, både offentlig og privat, og lokalt trevirke bør nyttes i større grad. Dette vil spare transportkostnader og gi færre ulemper for miljøet.

Bygherrer skal være klar over trevirkets egenskaper og potensielle bruksområde. Å vurdere trevirke som byggemateriale skal være like naturlig som f.eks betong. Dersom regionalt treindustrienter i Sørreisa blir en realitet, skal Bardu kommune være en aktiv deltager i dette prosjektet.

4.3 Tradisjonell produksjon i jordbruket

Det skal skapes robuste framtidsette gårdsbruk med gode inntjeningsmuligheter.

En videreutvikling av eksisterende grovfôrbaserte husdyrproduksjoner vil således fortsatt være det viktigste satsingsområdet og ressursene skal sikres for de brukerne som ønsker å drive tradisjonelt.

- **Kumelkproduksjon**

Det er en klar føring i landbrukspolitikken at bruk med melkeproduksjonen må bli større. Selv om brukene i Bardu er relativt store, er det nødvendig for fremtida at de blir enda større. Melkekvoter på 150 tonn må bli vanlige om 5- 10 år. Melkekvoter omsettes i dag innenfor fylket, og det er viktig at Bardu er frempå i konkurransen og kjøper så mye kvote som mulig. Større bruk krever mer areal, og derfor er fortsatt nydyrking og tilgang på mer leieareal viktig. Staten setter strenge krav for driftsbygningene, og innen 2020 er det pålegg om at alle kufjøs skal ha løsdrift. Investeringene vil derfor bli betydelige for melkeproduksjonen i fremtiden.

Produksjonen skal sikres ressurser slik at dagens nivå med 30 melkebruk fortsatt skal kunne opprettholdes i fremtida, med særlig hensyn til nydyrking og leiejordproblematikk. Det skal også motiveres for salg av gården i stedet for å avvikle produksjonen. Samdrifter innen melkeproduksjon skal være et satsningsområde.

- **Sauehold**

Det er en nær sammenheng mellom bruk av utmarka til beite og rovdyrproblematikken. Fra 1994 til 2003 har det samlede tapet av sau og lam i kommune vært på over 11 % årlig. Normalt forventet tap på beite er bare 2- 5 %. Sau og lam tatt av rovdyr er ikke bare et økonomisk anliggende. Store tap utgjør og en psykisk belastning for bonden, noe som bidrar negativt med tanke på arbeidsmiljø og rekruttering, bosetting og en aktiv sauenæring i kommunen.

Oppsatte gjerder på inn- og utmark utgjør både negative og positive sider for sau og resten av beitenæringa. Gjerder er med på å holde sauen ute fra områder der den ikke bør være, men samtidig opplever mange sauebønder at gjerder i utmark er til hinder for sauens naturlige trekkruter og beiteområder om sommeren. Gamle gjerder som ikke blir vedlikeholdt eller tatt ned er også ett problem. Sist nevnte faktor har forvoldt mange lidelser, ofte med døden som resultat for næringens beitedyr. Gjerdeproblematikken er altså en begrensende faktor for bruk av utmarka som beite, og dette problemet vokser etter hvert som flere eiendommer blir stående ubebodde.

I fremtida kan det og bli et økende problem i saueholdet sett i forhold til andre arealinteresser, bl.a ved etablering av boligtomter, hytte- og skytefelt.

Bardu kommune skal støtte sauenæringa som aktiv bruker av utmarka. Dagens nivå på 1.559 vinterfôra sau skal beholdes og helst økes. Beiteressursene skal sikres og det skal være særlig fokus på rovdyr- og gjerdeproblematikken samt interessekonflikter knytta til arealbruken.

- **Spesialisert storfekjøttproduksjon**

Når antall melkekyr går ned, slår dette direkte ut på kjøttproduksjonen og vi klarer ikke å kompensere dette gjennom å øke antall ammekyr tilsvarende. Norge må importere i overkant av 10 prosent av volumet i 2005 for å dekke etterspørselen av storfekjøtt. Dette er uønsket fordi mye av dette volumet er inntekter som kunne og burde kommet norske bønder til gode.

Målet Team storfe (Kjøttssamvirkets rådgivningstjeneste på storfe) har satt, er at antallet ammekyr her i landet skal øke med 9000 hvert år i fem år fremover. Prognosene sier at det vil være behov for ca 90 000 ammekyr i 2007, noe som nesten er en fordobling fra dagens nivå.

Ved å øke antall kjøttfe vil en også få pleiet kulturlandskapet, ved at beite i utmark bidrar til å holde kratt og buskvegetasjon nede. Kjøttproduksjon er en grovfôrkrevende produksjon, noe som igjen kan gi økt utnytting av innmark på nedlagte bruk. Det er imidlertid en utfordring at dekningsbidraget er lavt i dag for spesialisert kjøttproduksjon.

Storfe kjøtt er en positiv mulighet for norsk landbruk og det skal være attraktivt å være storfe kjøttprodusent i kommunen. Antall storfe skal økes fra dagens nivå, og det skal jobbes for at antall beitedyr i utmarka øker. Det skal motiveres for større besetninger, spesialiserte bruk og samarbeid mellom produsenter for å øke kompetansen. Kjøttproduksjonen må få sin naturlige plass som egen produksjonsform noe som er en viktig forutsetning for å få folk til å satse.

- **Geit**

Det er en betydelig avgang av geitmelkprodusenter, også i Troms som er det største geitefylket. Dette fører til et svekka produsentmiljø som igjen kan skape usikkerhet med hensyn til rekruttering til næringen.

For å bidra til en styrking av geitmelkproduksjonen vil det derfor være meget viktig å styre utviklingen slik at en kan få en robust geitmelkproduksjon i noen begrensede geografiske områder. Dette er helt nødvendig for å sikre en framtidig geitmelkproduksjon i Norge.

Geiteholdet står og foran store utfordringer med hensyn på at geitebesetningene sliter med de smittsomme sykdommene paratuberkulose, byllesjuka og CAE (mer enn 90 % av geitebesetningene i Norge har CAE-smitte). Geitmelkeprodusenten i Bardu er med i "Prosjekt Friskere geiter" som er et saneringsprogrammet for å bli kvitt CAE, byllesjuka og paratuberkulose i norske geitebesetninger.

Økonomi til å leve av, og til fornying og vedlikehold av driftsapparat er avgjørende for satsing og rekruttering. Det skal minimum være ett geitebruk i kommunen, og ressursene skal sikres for dette bruket.

- **Høns**

Høns har lite omfang i dag med én eggprodusent, men med nærhet til det lokale markedet bør det være eggproduksjon i kommunen.

- **Gris**

Det er ikke noen svineprodusenter i kommunen i dag. Dette er en krevende produksjon, men spesielt slaktegrisproduksjon kan kombineres med sau- eller storfekjøttproduksjon.

De som ser mulighetene med svineproduksjon skal møtes med optimisme.

- **Potet-, grønnsaks- og bærproduksjon**

I dag er det fire potetprodusenter i kommunen og én grønnsaks-/bærprodusent, og dette er minimumsmål. Det bør være mulighet for økt satsing med tanke på at det er relativt nært til et stort lokalt marked, og at det er lav selvforsyning av slike produkter i Troms.

- **Grovfôrproduksjon for salg**

I Bardu kommune er det fire grovfôrprodusenter. Det er viktig at dyrka mark som ellers ville ligget brakk høstes.

4.4 Kulturlandskapet

Kulturlandskap er menneskeformede landskap som inneholder økologiske/biologiske og kulturhistoriske elementer. Ofte omtales dette i forbindelse med det gamle jordbrukslandskapet. Tradisjonelle driftsformer har over lang tid gitt varierte og åpne landskap med ulike natur- eller kulturmarkstyper. Innføringen av nye driftsformer har imidlertid påvirket dette landskapet. Jordbruksarealene har også fått endret anvendelse. Det biologiske mangfoldet i kulturlandskapet er knyttet både til inn- og utmark. Bruken av utmarka er kraftig redusert de siste åra. Omlag 30 % av artene på den norske rødlista over truede, sårbare og hensynskrevende arter har kulturlandskapet som leveområde. De fleste av disse er knyttet til de gamle kulturmarkene som i hovedsak finnes som rester i utmarka (gamle slåtte- og beitemarker).

Det er en utfordring å opprettholde driften på et tilstrekkelig utvalg av de arealer som tidligere ble brukt til beiter, slått og annen høsting. I tillegg er det viktig å ivareta landskapets åpne karakter og gjenværende småskalastruktur.

Nesten halvparten av oss er bekymret for at kulturlandskapet skal gro igjen, viser resultater fra undersøkelsen Norsk Monitor. 43 prosent av befolkningen er meget eller ganske bekymret for gjengroing av kulturlandskapet (fra MMIs landsrepresentative undersøkelse).

"Gror kulturlandskapet igjen vil det få store følger både for landbruket og reiselivet. Kulturlandskapet er en av våre viktigste eksportartikler. Det er naturen vår, de åpne dalførene, turistene stort sett kommer for å se, og det er det åpne landskapet som gir mange av oss opplevelser og rekreasjon. Skal vi lykkes i å bevare disse verdifulle områdene, må arbeidet med kulturlandskap prioriteres høyere."

(sitat; Landbruksminister Lars Sponheim (V))

Det overordna nasjonale miljømålet for landbruket er å bidra til økt målretting av miljøarbeidet i jordbruket, og bedre synliggjøringen av jordbrukets samla miljøinnsats.

Hovedmålene for Nasjonalt miljøprogram er:

- Sikre ivaretagelse av mangfoldet i det norske jordbrukslandskapet, samt sikre at et utvalg av særpregete landskapstyper, særlig verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes.
- Bidra til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensning og tap av næringsstoffer.
- Ivareta internasjonale forpliktelser.

Jordbrukets miljøvirkemidler må tilpasses miljøutfordringene slik de framstår i ulike deler av landet. Oppgaver og ansvar er derfor delegert til lavest mulig forvaltningsnivå, og det er i dag kommunen som tar avgjørelser på dette området. En viktig intensjon med overføringen av de spesielle miljøvirkemidlene til kommunen har vært å gi økt lokalt handlingsrom slik at tiltak kan settes inn der miljøeffekten er størst. Kommunene har derfor som selvstendig forvaltningsnivå ansvar for, og muligheter til, å finne gode løsninger innenfor rammene av de nasjonale og regionale prioriteringene. Kommunene skal utarbeide kommunale tiltaksstrategier som skal synliggjøre prioriteringer og løsninger. Fylkesmannen skal fordele de økonomiske virkemidlene til kommunen på bakgrunn av de kommunale tiltaksstrategiene.

Fra 2005 skal hvert fylke ha et regionalt miljøprogram for landbruket. Fylkesmannen er ansvarlig myndighet. Retningslinjer for fordelingen av de spesielle miljøvirkemidlene mellom kommunene skal synliggjøres i de regionale miljøprogrammene.

Kulturlandskapet, både inn- og utmark og bygninger, er en ressurs og en merkevare for Bardu kommune. Kulturlandskapet er også viktig i forhold til det biologiske mangfoldet, reiselivet, og ikke minst som en trivselsfaktor for allmennheten. På grunn av endringer i arealbruk, bruksstruktur og driftsmåter er det ei økende gjengroing av dette landskapet. Kommunen ønsker ikke denne gjengroinga og det må bli en økt bevisstgjøring omkring kulturlandskapets betydning for Bardu.

4.5 Rekruttering

Rekruttering til landbruket er en forutsetning for å nå de politiske mål om et levedyktig og bærekraftig landbruk. Landbruket trenger motiverte og dyktige bønder som forvalter ressursene aktivt.

Det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom rekruttering til landbruket og rekruttering til annen verdiskaping i distriktene.

Inntektsmulighetene er avgjørende for rekrutteringen, og det må legges stor vekt på de økonomiske og sosiale forholdene i næringen.

En sterkere vektlegging av bosetting, kan gi større muligheter for de som ønsker å kjøpe et mindre gårdsbruk.

Rekrutteringen til næringen vil også i stor grad påvirkes av de holdninger både myndigheter og landbruket selv gir uttrykk for.

Regjeringen har som mål at flere kvinner og menn skal ha reell frihet og like muligheter til å eie landbrukseiendommer, og til å drive aktivt i tradisjonell landbruksproduksjon og i nye næringer innen og i tilknytning til landbruket (St.mld. nr. 19 (1999- 2000)).

Et framtidsrettet landbruk er avhengig av at ungdom finner det attraktivt å gå inn i næringen og ønsker å bo på bygda. Kommunen vil legge til rette for en utvikling som gjør næringen attraktiv for de unge bl.a ved å skape nettverk og sikre ordninger for ferie- og fritidsavløsning. Det skal motiveres for å øke graden av samarbeid innefor næringa for slik å øke rekrutteringen til landbruket. Kommunen må også benytte seg av de virkemidlene som er til stede for å få en økt omsetning av landbrukseiendommer.

4.6 Landbruksbaserte tilleggsnæringer

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon står sentralt i arbeidet med nyskaping og mangfold i matmarkedet. Programmet har som hovedmål å øke mangfoldet av spesialiserte produkt av høy kvalitet i tråd med markedets krav, samtidig som det skal øke det økonomiske potensialet i næringa. Et av hovedformåla er å styrke den økonomiske situasjonen for primærprodusenten. Samtidig brukes og store deler av de bedriftsretta BU-midlene til nyskaping på matområdet (St. prp. nr. 1 (2003-2004)).

Regjeringen vil føre en helhetlig bygdepolitikk med sikte på et allsidig næringsliv og med vekt på tiltak som sammen med primærnæringene kan være med å styrke lokalsamfunnene. Et allsidig næringsliv bidrar til å gjøre næringsstrukturen mer robust i forhold til skiftende markedsforhold og sterkere konkurranse, og er dessuten viktig med tanke på rekruttering og kvinners muligheter og vilkår (St. mld. nr 19 (1999- 2000)).

De fleste landbrukseiendommene i Bardu har ressurser for å utvikle tilleggsnæringer. Dette avhenger mest av gårdbrukerens egen kreativitet, interesse og kunnskap om hvilke muligheter det er for å satse på tilleggsnæring.

Det er ønskelig med en økt innsats for å skape alternative sysselsettings- og inntektsmuligheter. Kommunen skal ha en positiv holdning til de som ser mulighetene, og vil utnytte disse bl. a for å møte etterspørselen etter nisjeprodukter og aktivitetstilbud fra landbruket. Det skal kartlegges hvilke muligheter det er i Bardu for varige tilleggsnæringer, gjerne i forbindelse med utnytting av utmarksressursene, men også innenfor "Grønn omsorg" begrepet.